VESALIUS EN DE ZESTIENDE-EEUWSE TANDHEELKUNDE

IV. *Rondom Vesalius' brief aan Rolandus**)

C. GYSEL

Joachim Roelants, de tijdgenoot voor wie de brief bestemd was

Joachim Roelants, heer van Eynthout, behoort tot een klein-adellijk geslacht. Hij werd geboren te Mechelen op 2 juli 1496. Evenals zijn vader studeerde hij geneeskunde te Leuven.

Zijn betovergrootvader, Jan Roelants, ook nog genoemd Jan Hamers, was omstreeks 1350 schepen te Mechelen, evenals zijn overgrootvader Jan en zijn grootvader Jan (1399–1456). Zijn vader, Cornelius Roelants (1450–1525) studeerde geneeskunde te Leuven en vestigde zich in zijn geboortestad Mechelen – destijds zetel van de regering der landvoogdes – waar hij vanaf 1501 een huis op de wolmarkt bewoonde. Hij was er de arts van Margaretha van York, de weduwe van Karel de Stoute, en van Margaretha van Oostenrijk. Hij stierf op 1 september 1525.

Hij stond hoog in aanzien als „stadsmedecijn", een functie die in 1374 werd ingesteld. Daartoe had hij moeten zweren: „in alle cassen medicinael, waar toe ick van 's Heeren, oft van stadswegen sal versoecht worden, sal ick oordeelen naar myn beste verstaen" (cf. Van Doorslaer: *Aperçu historique sur la médecine et les médecins de Malines avant le 19e siècle).*

Voor een jaarlijkse wedde moest hij de pestlijders verzorgen, het hospitaal wekelijks twee of driemaal bezoeken en gratis de armen helpen. Voor deze functie verkoos men de besten: de vroegere professoren van de Leuvense universiteit Vanderwilghen (1441–1448), Jan Sulquet (1448–1490), Dodoens (1548–1574).

Cornelius Roelants is ook de schrijver van twee geneeskundige werken. Over het eerste: *Practica totius medicinae,* weten wij niets, behalve dat het vermeld staat in het tweede: *Libellus aegretudinum infantium,* Leuven, 1484, een zeldzaam werk, dat pas in 1909 door Südhoff (in: *Janus,* 1909) werd ontdekt. Het telt 117 bladzijden, maar de paginering begint met LXXVIII. Het bevat de opdracht van het werk aan de jonge Philips de Schoone, maar het titelblad ontbreekt.

Zelf noemt de schrijver het een „aggregatio" of compilatie „exigui Cornelii Roelans de Mechlinea, medicinae doctorum omnium minimi aggregatio...". Een verbeterde en aangevulde uitgave verscheen in 1540 te Bazel en in 1549 te Lyon. Ze is bewerkt door Sebastianus Austrius en draagt als titel: *„De infantium sive puerorum morborum et symptomatum, dignotione, sum curatione liber".*

---

*) Vervolg van pag. 68 (jan. 1967).

Gesner's *Bibliotheca* vermeldt het werk als geschreven door Cornelius Mechelburgensis. Andere geschiedschrijvers spreken van een „Cornelius de Mecheln en Thuringue" (cf. Van Doorslaer, 1923).

Joachim Roelants nu werd aan het Paedagogium Porci ingeschreven op 31 augustus 1512 en woonde in 1515 bij zijn leermeester voor het Latijn, de humanist Adriaan Barlandus, een vriend van Erasmus. Een brief die Barlandus aan Cornelius Roelants schrijft op 31 juli 1515, eindigt nl. met deze woorden: „salutem tibi a me jussit adscribi filius qui nunc studii acriter incumbit". Destijds was het een gebruik dat welgestelde studenten inwoonden bij een leraar, die over hun studie waakte en door tafelgesprekken hun Latijnse en humanistische vorming voltooide (cf. Daxhelet, pag. 18).

Het is mogelijk dat Roelants Erasmus bij Barlandus heeft ontmoet. Omstreeks dit tijdstip – in 1518 – werd het Collegium Trilingue gesticht en werd Barlandus benoemd tot eerste titularis van de leerstoel voor Latijn (cf. De Vocht). De lessen werden gegeven op een uur waarin alle studenten vrij waren, tot welke faculteit zij ook mochten behoren. Waarschijnlijk heeft Roelants deze lessen gevolgd en misschien ook Rescius' cursus over het Grieks. Echter niet lang, want omstreeks 1520 is hij licentiaat in de geneeskunde. Wellicht zelfs in 1519, want in januari 1520 is hij reeds gehuwd en gevestigd.

Tot doctor in de geneeskunde promoveerde hij niet: zijn naam staat althans niet vermeld in Valerius Andreas' *Fasti Academici*. Men dient hiermede echter voorzichtig te zijn: Andreas' lijsten zijn niet volledig. Van Cornelius Roelants weten wij dat hij in 1488 tot doctor promoveerde (cf. Van Doorslaer, 1923). Zijn naam heb ik bij Andreas niet teruggevonden. Het is echter ook mogelijk dat hij het doctoraat aan een andere universiteit heeft behaald.

Joachim zal zijn vakkundige opleiding wel gedeeltelijk bij zijn vader hebben genoten, want in de faculteit der geneeskunde heersten toen voorstanders van de Arabische geneeskunde, wier commentaren niet altijd samenhangend waren (cf. Broeckx, 1837).

Zeer waarschijnlijk heeft Roelants de lessen gevolgd van Jacobus Bogaerts (1440–1520), schrijver van een *Collectorium in Avicennae practicam* in vijf folianten, en/of van zijn zoon Adam Bogaerts (1486–1550), hoogleraar tot 1525, en van zijn schoonzoon Jan de Winckele, een vijand van Erasmus, docent reeds in 1519, rector in 1552. Verder was er nog Jan van den Heetvelde († 1539), in zekere zin al een voorvechter van de moderne diagnostiek: hij hechtte weinig waarde aan de inspectie van de urine als enige bron voor de diagnose, veroordeelde elk blind vertrouwen in de oudere schrijvers en legde de nadruk op de noodzakelijkheid van waarneming aan het ziekbed. Ten slotte zijn ons nog twee namen bekend: Jan Calaber, rector in 1519, en Gillis de Paepe, die samen met Adam Bogaerts in 1512 tot doctor promoveerde en rector werd in 1522 (cf. Broeckx, 1841).

Joachim Roelants huwde op 8 januari 1520 met Cornelia Pels; uit dit huwelijk werden drie kinderen geboren: Martin, Jan en Cecile. Hij bewoonde het huis van zijn vader en volgde hem op als stads- en hofarts. Samen met drie

andere Mechelse geneesheren, waaronder de vader van Dodoens, stond hij de landvoogdes bij in haar laatste ziekte en ontving hiervoor „X philippus d'or". Het ambt van stadsarts bekleedde hij, samen met twee andere collega's, tot aan zijn dood in 1558. Sedert 1545, nadat Keizer Karel zijn edict betreffende de bedelarij had uitgevaardigd, was hij ook superintendant der armen.

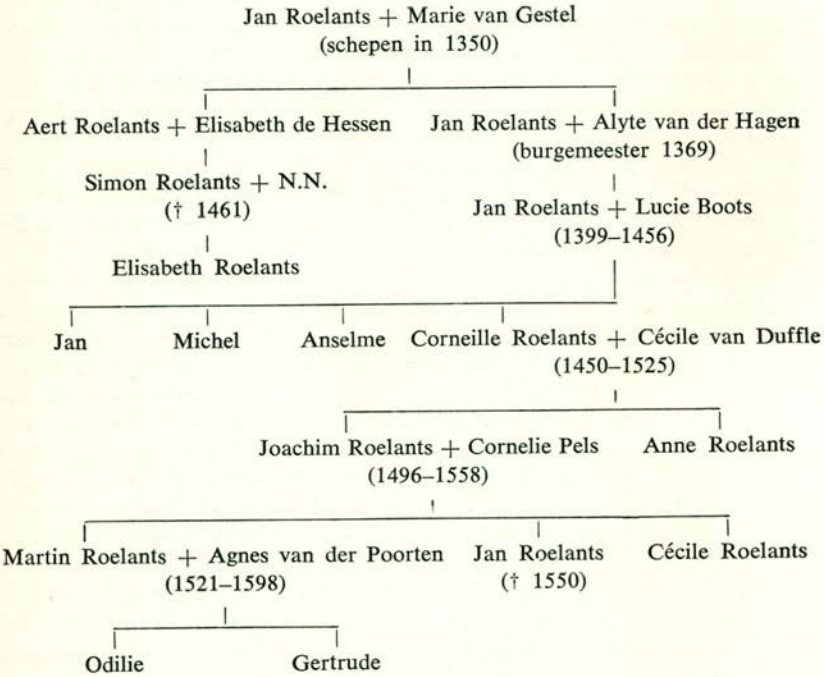

Afb. 2. Stamboom van Joachim Roelants. (Naar De Vegiano: *Nobiliaire des Pays-Bas et du Comté de Bourgogne,* Gand, 1865.)

Joachim Roelants is de schrijver van *De novo morbo sudoris quem anglicum vocant, anno 1529 grassantis* (Antwerpen, 1530), waarin hij zich doet kennen „als een arts van gematigde begrippen, die zich afkerig toont van aderlating en van andere uitputtende evacuerende middelen en aan een matig-diaphoretische en versterkende behandeling de voorkeur geeft" (Pinkhof en Van Leersum). Men weet dat de Engelse zweetziekte slechts éénmaal het vasteland heeft geteisterd. De eraan gewijde werken zijn dan ook niet zeer talrijk. Broeckx (1849) citeert 10 Latijnse opstellen over de „nieuwe" ziekte en 17 Duitse, waaronder dat van Wenceslas Bayer, welke op 14 maart 1530 voor de Leuvense faculteit 14 stellingen over deze ziekte verdedigde.

Van het werk van Roelants heb ik in de grote Belgische bibliotheken geen exemplaar kunnen vinden. Het werd in zijn tijd nochtans zeer gewaardeerd,

want het bezorgde de schrijver eer en aanzien. Johannes Secundus, de jonge, veelbelovende maar vroeg gestorven dichter der *Basi* (Le Livre des baisers) wijdt er een epigram aan (Opera, 1631, pag. 113). De Antwerpse geneesheer Matthias Melanelius draagt hem zijn vertaling op van Galenos' *Utrum conceptus in utero sit animal* (Antwerpen, 1540), Vesalius zijn brief van 1546 en Dodoens zijn brief: *De Farre, Chondro Trago, Ptisana, Crimno et Alica,* (1552).

Men kan zich afvragen hoe de verhouding was tussen Vesalius en Rolandus. Studiemakkers – zoals men af en toe wel eens leest – waren het beslist niet: Vesalius was nog een kind toen Rolandus reeds praktizeerde. Wel heeft Vesalius, toen hij in het Leuvense *Castrum* verbleef, de Latijnse lessen van Adriaan Barlandus, toen Rhetor Publicus, moeten volgen en zo hadden zij dus één gemeenschappelijke leermeester. Het valt echter te betwijfelen of zij elkaar via Barlandus hebben leren kennen. Veeleer zal Vesalius' vader, hofapotheker, in betrekking zijn geweest met de hofarts Roelants.

Andere vraag: aan welke zoon heeft Vesalius aanbevelingsbrieven voor Sylvius en Fernelius meegegeven? Martin (1521–1598), die te Mechelen woonde, er huwde en twee dochters kreeg – Odilie en Gertrude – staat er niet als arts bekend. Op zijn grafschrift staat hij vermeld als „conseiller du roi notre sire et communimre de cette ville".

Over Jan lezen wij bij De Vegiano (Nobiliaire des Pays-Bas, 1865): „après avoir fait plusieurs voyages en Italie, au service du prince de Melphe, sortit

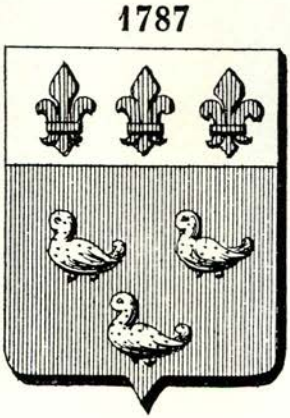

Afb. 3. Wapenschild der familie Roelants. (Naar De Vegiano, op cit.: „La famille Roelants, alias Hamers ou De Hamer porte pour armoiries: de gueules à trois merlettes d'or: un chef d'argent chargé de trois fleurs-de-lis de gueules rangées sur une même ligne.")

malade de galères de Messine, et se rétira dans le royaume de Naples, dans le couvent La Farsa, d'où s'étant rétabli, il vint à Malines et mourut sans hoirs, en 1550".

In verband met Roelants' zoon Jan verwijst H. de Vocht (History Collegium Trilingue, Vol. II) naar Sweertius' *Monumenta sepulchralia,* pag. 118. Ten onrechte, want dit grafschrift betreft Jacobus Roelants, gestorven in 1592. De door Paquot geciteerde Roelants zijn evenmin afstammelingen van Joachim.

Het portret van Roelants (afb. 4) hebben wij aan d'Avoine ontleend. Het is een negentiende-eeuwse lithografie van Simonau. Jammer genoeg zegt d'Avoine ons niets omtrent het oorspronkelijke konterfeitsel. In zijn *Mémoires pour servir à l'histoire littéraire des 17 provinces* schrijft Paquot: „J'ai vu son portrait en gravure avec cette légende: Nobilis vir Joannis Roelants, Antwerp. D. in Eyndhout, obiit Non, Aug. 1558. Wenceslas Hollar fecit Antwerpiae 1648".

Wenzel Hollar (1607–1677) was een talentvol etser en tekenaar van Tsjechische afkomst, die in Europa rondzwierf en lange tijd te Londen verbleef. Hij vervaardigde meer dan 2.700 etsen.

Gustave-Adolphe Simonau (1810–1870) stond aan het hoofd van een Brussels atelier voor lithografie. In zijn vak was hij één der voornaamste kunste-

Afb. 4. Joachim Roelants (1496–1525). Naar een lithografie van Simonau uit d'Avoine: *Notice sur le docteur Joachim Roelants,* Malines, 1846.

naars van Europa. Vooral bekend zijn de uitgaven: *Principaux monuments gothiques d'Europe* (1840) en *Vues et monuments d'Audenarde* (1839, cf. E. Benezit: *Dictionnaire critique et documentaire des peintres,* etc. Paris, 1962).

Betekenis van de brief aan Roelants

1. Hij is een zeer belangrijke bron voor de biografie van Vesalius: deze vermeldt er de genealogie van zijn geslacht in, beroemt zich op de diensten die het heeft bewezen aan de huizen van Bourgondië en van Habsburg, looft de werken, die zijn overgrootvader heeft geschreven: „enige boeken die zijn naam dragen, te vinden onder die, welke mijn moeder nog bewaart en waaronder wij afschriften bezitten van alle boeken, waarmede de toenmalige geneesheren vertrouwd waren, afschriften die veel nutteloos uitgegeven geld hebben gekost".

Zulke „familie-bibliotheken" kwamen destijds meer voor. Ulrich Ellenborg, arts te Padua en eerste hoogleraar in de geneeskunde te Ingolstadt, bezat een bibliotheek van afschriften van de meest bekende geneeskundige werken, die hij met eigen hand had verbeterd en waarvan hij in zijn testament verklaarde dat zij onverdeeld bezit moesten blijven van zijn erfgenamen (cf. P. S. Allen: *The age of Erasmus,* Oxford, 1914, hfdst. III).

„De vrome herinnering en het aandenken" – aldus gaat Vesalius verder – was mij zeer aangenaam, toen ik te Nijmegen en in het zeer oude en beroemde Kleefse Wesel, waar zij vandaan zijn, de familiegraven mocht bezoeken van de familie Wijting, toen ik daar nog lang na het vertrek van de Keizer moest verwijlen wegens ziekte van de heer Navagerus" (*Brief,* pag. 189).

Dit schrijft hij terloops, wanneer het er op aan komt diegenen te weerleggen, die menen dat hij Galenos niet genoeg heeft gelezen of overwogen: hij heeft immers Galenos in het bloed. Drie maal heeft hij het boek *„de Ossibus"*... „aan zijn studenten voorgelezen, voordat hij het gewaagd heeft een fout bij Galenos op te merken, terwijl hij zich nu niet genoeg verbazen kan over zijn eigen domheid, en zijn eigen ogen zo bedroog" (*Brief,* pag. 188).

2. Van groter belang nog is de brief voor het begrijpen van Vesalius' persoonlijkheid en karakter. Vesalius is niet, zoals men hem ten onrechte en al te vaak heeft afgeschilderd, het anatomisch „wonderkind", dat van zijn prille jeugd af allerlei huisdieren heeft ontleed en in zijn collegejaren te Leuven reeds medewerkte aan de uitgave en de vertaling van Galenos' werken. Rembert Dodoens (1516–1585) behaalde reeds op zijn achttiende jaar de graad van licenciaat in de geneeskunde, Vesalius op zijn drie-en-twintigste jaar! Dat geeft te denken en staaft het vermoeden dat Vesalius eerst een andere studierichting heeft willen volgen, namelijk die van de rechtsgeleerdheid, en dat hij slechts van koers is veranderd nadat zijn vader is gelegitimeerd.

Als zoon van een onecht kind had Vesalius weinig kans ooit aan een universiteit te promoveren of aan het hof te worden benoemd. De eerste lijfarts van Keizer Karel, Cornelius van Baersdorp, had zijn benoeming veel eerder te danken aan zijn hoog-adellijke dan aan zijn wetenschappelijke verdiensten. Men kan zich afvragen waarom Vesalius' vader zo lang op zijn legitimatie heeft moeten wachten. Zeer waarschijnlijk heeft hij geen geneeskunde gestudeerd omdat hij – als onecht kind – zich met het destijds minderwaardige beroep van apotheker tevreden moest stellen. Zou hij zijn legitimatie niet hoofdzakelijk te danken hebben aan het feit, dat men aan zijn zeer begaafde zoon de gelegenheid wilde geven de voetstappen van zijn grootouders te volgen?

Men kan zich heden moeilijk meer voorstellen hoezeer tijdens de Middeleeuwen en de Renaissance – die in dit opzicht zeer middeleeuws is – een onecht kind uit een niet groot-adellijk geslacht gehandicapt was! Alle beneficiën, alle hogere ambten werden hem geweigerd... althans in het Westen, veel minder in Italië (cf. Burkhardt: *Die Kultur der Renaissance).*

Wat heeft Erasmus, „ex illicito et incesto damnatoque coitu natus" niet moeten doen om aan de gevolgen van zijn geboorte te ontsnappen? Zeker, nooit stootte men zich minder aan het concubinaat van priesters en van gehuwden, maar de rechten en de privilegiën van de wettelijke en de gelegitimeerde kinderen werden onverbiddelijk beschermd. En de legitimatie kostte geld! Vesalius' vader werd om wille van verleende diensten gratis gelegitimeerd.

Vesalius is ook geen universele, in alle takken der wetenschap belangstellende geest. Hij bekommert zich nòch om de wiskunde, zoals zijn vereerde grootvader Johannes en zijn vriend Gemma Frisius, nòch om de astronomie en haar uitvloeisel, de astrologie, zoals velen van zijn toenmalige ambtgenoten, nòch om de botanica, zoals Dodoens, Clusius, Fuchs en zijn Antwerpse vriend Gerardus. Evenmin gaf hij om de natuurwetenschappen, zoals Paracelsus en de latere Van Helmont, of om de wijsbegeerte, zoals Cardanus en Fernel, of om de linguïstiek, zoals Becanus, een vriend van Plantijn, om maar niet te spreken over de talrijke geneesheren-filologen van zijn tijd.

Vesalius is de man van één gedachte, van één streven, die al zijn krachten bundelt tot het bereiken van één doel: de geneeskunde, en niet in eerste instantie de anatomie. Deze laatste is voor hem alleen een middel. Vesalius is de noeste, onverdroten werker, die zich geen rust gunt vooraleer het werk, dat hij zichzelf heeft opgelegd, is voltooid. Hij weet ook dat alleen de jeugd zich tot dit werk leent, omdat...

„juist die leeftijd, vrij van alle zorgen voor vrouw, kinderen en alle huiselijke aangelegenheden, met zijn allergenoeglijkste omgang met vrienden, het meest geschikt is tot de studie der anatomie".

Want nu...

„getrouwd en reeds vader van een kind, zou hij allesbehalve gaarne in Parijs

op de begraafplaats *des Innocents* uren achtereen beenderen willen opgraven, of terwille van het bekijken van beenderen naar de *Montfaucon* gaan, waar hij eenmaal met nog een vriend bijna had moeten boeten voor de dood van zoveel honden. Evenmin zou hij zich nu alleen buiten Leuven laten sluiten om 's nachts de lijken van de galg af te nemen, ten einde zich een skelet te verschaffen. Thans zou hij de rechters niet lastig vallen met verzoeken om de veroordeelden op deze of gene wijze ter dood te brengen of de executie uit te stellen tot dit of dat tijdstip, geschikt voor zijn ontledingen. Hij zal nu niet alle studenten herhaaldelijk waarschuwen er op te loeren waar iemand zal worden begraven, of op te merken aan welke ziekten de patiënten hunner leermeesters, die zij vergezellen om de praktijk der kunst te leren, sterven, alleen om verzekerd te zijn van een welkome buit.

Hij zal nu ook niet enige weken achtereen in zijn slaapkamer de lijken bewaren, die hem uit grafkelders of na openbare terechtstellingen waren afgestaan, en zich ook niet zo tot speelbal laten maken van beeldhouwers en schilders als destijds, toen hij zich door hun lastige humeur vaak ongelukkiger achtte dan degenen die door hem werden ontleed. Maar dit alles verdroeg hij gemakkelijk op die leeftijd, nog niet rijp genoeg om geld te verdienen met de kunst, en door zijn sterke verlangen, de gemeenschappelijke studie te bevorderen." (*Brief,* pag. 186 en 187.)

Deze laatste woorden verklaren veel. Vesalius heeft gewerkt in het volle besef, wetenschap te bevorderen en hierdoor zijn beroep dienstig te zijn. Men heeft gezegd dat hij op deze wijze a.h.w. een schuld tegenover zijn zeer verdienstelijke voorouders heeft willen aflossen. Misschien ook trachtte hij hiermede zijn vorst dank te betuigen voor de legitimatie (beseft men wat deze voor een begaafde en vooruitstrevende jongen van 17 jaar – gelijk Vesalius toen was – moest betekenen?) en hem te bewijzen dat hij de legitimatie ten volle waard was.*) Hoe dit zij: Vesalius was zich bewust van zijn waarde en nog meer van de dienst, die hij met de uitgave van de *Fabrica* aan zijn beroep bewees. Hij meent dan ook recht te hebben op erkentelijkheid. Zijn ontgoocheling is derhalve groot wanneer hij aan den lijve ondervindt, dat niets gevaarlijker is dan te bewijzen dat men meer weet of meer te betekenen heeft dan anderen:...

„Daar komt dan nog bij dat deze ellendige mensen de laster te hulp roepen; want als zij bemerken dat iemand van enige tak van wetenschap meer weet dan zij, dan geven zij wel toe dat hij daarin knap is, maar zeggen erbij dat hij geen dokter is, zeker omdat zijzelve het slechts bij name zijn. Alsof men alleen iemand geneesheer mag noemen, die naar waarheid het allerminst op die naam aanspraak mag maken! En juist alsof een krachtige belangstelling in de wetenschappen, die der geneeskunde aanverwant zijn, iemand zou beletten, overigens een goed geneesheer te wezen!

Ik weet immers hoezeer, niettegenstaande de aanbeveling hunner kennissen, dezen om hun talenkennis, genen om hun mathematische studiën, andere

*) Cf. P. Catoire: André Vésale. Mystique et expérience. Bruxelles, 1947.

> weer om hun vlijtig onderzoek der simplicia, bij de vorsten zwart zijn gemakt door geneesheren, die van dit alles geen letter verstaan en alleen maar op geldverdienen azen, met terzijdestelling van alle studie." (*Brief,* pag. 35.)

Vesalius zelf vertelt ons hoe hij op deze laster reageerde:

> „...Toen ik namelijk Italië verliet om mij naar het hof te begeven en de U bekende artsen bij de Keizer en enige andere rijksgroten een vernietigend oordeel hadden geveld over mijn boeken en al wat tegenwoordig ter bevordering van de studie verschijnt, heb ik dat alles (aantekeningen en schriften) verbrand met de gedachte dat ik mij voortaan in het schrijven zou beperken. Toch heb ik sindsdien meermalen berouw gehad over mijn moedwilligheid en het spijt mij dat ik mij niet hebben gehouden aan de raad van mijn toen aanwezige vrienden." (*Brief,* pag. 187.)

Vesalius is een impulsieve persoon. Zoals het hem nu spijt zijn manuscripten te hebben verbrand, zo zal het hem later spijten dat hij de studie voor de praktijk heeft opgegeven en dat hij niet – gelijk Gemma Frisius en Becanus – voor het ambt van hofarts heeft bedankt. Het komt mij voor dat hij zijn diepste wezen heeft miskend terwille van een familie-traditie: de voetstappen van zijn voorouders te volgen.

3. De *Brief* schetst ons, veel beter dan de *Fabrica,* de geestelijke ontwikkeling van Vesalius, de verschillende stadia van zijn ontvoogding, het eerbiedig aanvaarden van de door zijn leermeesters tot hem gebrachte traditie tot zelfstandig onderzoek van de bouw van het menselijk lichaam. Men kan het niet genoeg herhalen: Vesalius is geen opstandeling in de trant van Paracelsus, die alle boeken uit de Oudheid vernietigt en die alles opnieuw wil opbouwen. Veeleer tracht hij de juiste draagwijdte van de wetenschap der Grieken te doorgronden. Zo blijft hij ook Galenos vereren:...

> „want naar het hem schijnt komt er in de werken van Galenos niets verwerpelijks voor, behalve op anatomisch terrein, waarop Galenos zich zeer dikwijls beweegt. Zodat, wanneer men eenmaal onderricht is in de eerste wetenschappen, men weinig zal vinden dat, buiten de anatomie, bij de lezing van Galenos' werken stoort." (*Brief,* pag. 184.)

En zelfs op het gebied van de anatomie wil hij Galenos geen onrecht aandoen. Hij toont immers aan dat...

> „wij zeer onrechtvaardig tegenover Galenos zouden handelen, wanneer wij hem evenveel verkeerde beschrijvingen ten laste zouden leggen als er door het onderscheid tussen mens en aap in zijn boeken voorkomen, en niet liever, om zijn gezag hoog te houden, tot zijn verontschuldiging zouden aanvoeren, dat hij in hoofdzaak de anatomie op grond van het onderzoek aan apen heeft onderwezen en dus slechts in zoverre heeft gedwaald dat hij een te grote gelijkenis tussen mens en aap heeft aangenomen. Men mag daarom nog niet spreken van onware beschrijvingen." (*Brief,* pag. 91.)

Vesalius schrijft dan ook terecht...

„dat hij op alle mogelijke wijzen, voorzover het zijn zwakke en onvruchtbare pen gelukt, Galenos zal roemen als de oorzaak van alle heil, een zeldzaam natuurwonder, verreweg de voornaamste van alle geneeskundigen na Hippocrates en de eerste aller ontleedkundigen. Zelf voelt hij het meest van al diens volgelingen het gemis Galenos' vlijt niet te kunnen evenaren." (*Brief*, pag. 39.)

Niettemin is de waarheid hem liever dan Galenos en daarom zegt hij tot zijn vijanden, die hem niet willen of niet kunnen verstaan...

„dat zij hun tijd niet moeten gebruiken om Galenos af te dreunen. Veeleer moesten zij dat, wat hem naar hun mening, uit al te grote ingenomenheid met zijn boeken, ten onrechte wordt ten laste gelegd, op het aambeeld brengen en met nauwgezette en onvermoeide ijver onderzoeken. Dan zouden ook anderen worden aangespoord de waarheid te zoeken en hij (Vesalius) vrijmoedig terecht worden gewezen wanneer hij verkeerde waarnemingen zou hebben gedaan, en niet – zoals nu – aan de kaak worden gesteld en door gemeenplaatsen van allerlei aard worden overstelpt, alsof het zijn opzet was met Galenos de strijd aan te binden en het niet ernstig betreurt dat hij ons zo bedrogen heeft." (*Brief*, pag. 40.)

4. Verder vindt men in de *Brief*, evenals in de *Fabrica*, een beeld van de zestiende-eeuwse geneeskundige toestanden. De rampzalige scheiding tussen (interne) geneeskunde en heelkunde wordt eens te meer gehekeld. Vesalius schijnt er zich over te verheugen dat hij tijdens de veldtocht...

„het niet al te druk heeft met morbus Gallicus, verstoptheid of langdurige ziekten waaraan de meeste van zijn patiënten anders lijden, maar veeleer met beenbreuken, ontwrichtingen, wonden en soortgelijke aandoeningen, die met zulk spel – naar hij nu al enige keren heeft ondervonden – gepaard gaan, buiten de enkele malen dat chirurgisch moet worden ingegrepen, als de empirici dat tenminste toestaan. Wanneer hij dat ziet, kan hij zich niet weerhouden het werk onmiddellijk ter hand te nemen, terwijl hij anders gedwongen is dat na te laten, juist bij die zieken in wier genezing wij de kracht der medische wetenschap het best kunnen waarnemen." (*Brief*, pag. 34.)

En het is voor Vesalius een gelegenheid om nog eens voor een hervorming van het onderwijs te pleiten. In zijn beoordeling van de chynawortel laat hij ons zien dat de zieken van zijn tijd, evenals die van onze eeuw, naar nieuwe medicamenten verlangen, niet omdat zij beter werken, maar omdat zij „nieuw" zijn, m.a.w. omdat zij van ver komen en bijgevolg duurder zijn. Het thema van het eeuwige „mundus vult decipi" zal Vesalius dan ook meesterlijk hanteren.

5. De *Brief* geeft ons echter ook iets wat wij in de *Fabrica* niet vinden: een blik op de geneeskundige „intrigues" aan het keizerlijke hof en een portret van Karel V als patiënt. De jicht van de vorst is een belangrijke pion op het

schaakbord van de internationale diplomatie. Het is een gaan en komen van berichten en van voorschriften van hof tot hof. Gebruikt de keizer een geneesmiddel dat hem schijnbaar enig goed heeft gedaan, dan ontketent dit een algemene stormloop om de juiste bereiding van dit middel te kennen...

> „Het is opmerkelijk hoe ijverig de Duitse geneesheren, die in de familiekring hunner vorsten verkeren naar de bereiding (het afkooksel van de chynawortel) vragen en zij houden niet eerder op ons lastig te vallen met hun verlangens en verzoeken dan nadat zij een recept hebben gekregen, waarvan zij overtuigd zijn dat wij daarnaar dit decoctum toedienen. Om maar geheel te zwijgen van hen die uit begeerte naar deze kennis de kracht van dit afkooksel bij hun vorsten zó hebben geroemd, dat deze het niet beneden hun waardigheid hebben geacht er bij de keizer op aan te dringen, hun in het belang der geneesheren een algemeen voorschrift ter bereiding door hem (Vesalius) te laten geven. Zó groot is de roep die 's keizers gezag dit geneesmiddel in korte tijd heeft bezorgd, hoewel hij het meer op eigen gelegenheid heeft ingenomen dan op raad van de heer Cornelius (van Baersdorp, lijfarts) door wie hij zich nu, na het vertrek van de heer Cavalius (een charlatan) het liefst laat behandelen." (*Brief,* pag. 10.)

Want de keizer gedraagt zich als een absolute vorst, ook met betrekking tot zijn eigen lichaam. Hij stelt meer vertrouwen in amuletten dan in de wetenschap, wil niet aannemen dat zijn overdreven gulzigheid iets met zijn jicht te maken heeft en brengt naar eigen goeddunken veranderingen aan in de gebruikswijzen van de medicamenten, zelfs van het decoctum dat hij zich verwaardigt in te nemen...

Literatuur:

Andreas, V. (1643): Bibliotheca Belgica, Leuven.
Avoine, P. J. d' (1846): Notice sur le docteur Joachim Roelants, Malines.
Broeckx (1837): Essai sur l'histoire de la médecine belge. Gent.
Broeckx (1841): Prodrome sur l'histoire de la faculté de médecine de l'ancienne université de Louvain.
Broeckx (1849): Notice sur Jacques Vandenkasteel et sur la suette, Anvers.
Daxhelet (1938): Adrien Barlandus. Leuven, pag. 256.
Eloy (1778): Dictionnaire historique de la médecine ancienne et moderne. Mons.
Febvre, L. (1942): Le problème de l'incroyance au XVIe siècle. Paris.
Foppens: Bibliotheca Belgica.
Paquot, J. P. (1768): Mémoires pour servir à l'histoire des 17 provinces. Louvain, 18 vol., XII, pag. 53–55.
Paquot, J. P. (idem): 3 vol. In folio, tome II, pag. 574.
Pinkhof, Van Leersum (1915): Opuscula selecta neerlandicorum de arte medica, II. Vertaling en inleiding tot de brief van Vesalius over het decoct van de chynawortel, Amsterdam.
Secundus, J. (1619): Opera omnia, Leyden, pag. 131.

Südhoff, K. (1909): Die Schrift des Cornelius Roelans von Mecheln über Kinderkrankheiten. Janus.
Sweertius, F. (1613): Monumenta sepulchralia et inscriptiones publicae privataeq. ducatus Brabantiae, Antwerpen.
Sweertius, F. (1628): Athenae Belgicae, Antwerpen.
Van de Leerne, J. (1705): Noblesse du Brabant, Liège, pag. 483.
Van Doorslaer, G. (1900): Aperçu historique sur la médecine et les médecins à Malines avant le 19e siècle, Malines.
Van Doorslaer, G. (1923): Un incunable médical et son auteur, Cornelius Roelants. Ann. d'archéol. méd. Bruxelles. I. pag. 82–83.
Vegiano, De (1865): Nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne, Gand.
Vocht, H. de: History of the collegium trilingue lovaniense, Tome II, pag. 528.

Le Grelle Lei 14,
Antwerpen.